

Finansklagenemnda Person

Avgjørelse FinKN 2024-521

18.6.2024

Gjensidige Forsikring ASA

Livsforsikring/uføredekninger/pensjon

Livsforsikring tegnet av tidligere samboer – oppsigelse – fal. §§ 10-2, 12-3, 12-4 og 15-2, NL 5-1-2, EMK art. 8.

Forsikrede (klager) og hennes tidligere samboer (forsikringstaker) opprettet i 2005 livsforsikringer med hverandre som forsikret. Samboerskapet ble avsluttet, men tidligere samboer beholdt livsforsikringen på forsikrede. Saken reiste bl.a. spørsmål om foretaket, basert på forsikredes ønske, måtte avslutte forsikringstakers livsforsikring. Etter en vurdering av rettsstillingen bemerket nemnda at den aktuelle forsikringsavtale innskrenket forsikredes personlige frihet på en måte som støtet an mot gjeldende moraloppfatninger, og som var omfattet av NL 5-1-2. Nemnda anså avtalen som ugyldig og ga forsikrede medhold i at hun kunne kreve å bli fjernet som forsikret under avtalen. Forsikrede ble gitt medhold.

Saksfremstilling

Forsikrede og hennes tidligere samboer (forsikringstaker) opprettet i 2005 livsforsikringer med hverandre som forsikret, i forbindelse med boligkjøp og som nybakte foreldre. Samboerforholdet "ble avsluttet for over 15 år siden og x-samboer har etter dette vært forlovet 2 ganger og gift i ca 4 år. Jeg avsluttet min del av livsforsikringen, men det gjorde ikke han", jf. klagen.

Forsikrede ønsket at foretaket skulle avslutte forsikringstakers forsikring, men foretaket avsto dette 30.1.24, under henvisning til at det kun var forsikringstaker som kunne si opp forsikringen.

Under henvisning til taushetsplikten, har foretaket ikke fremlagt kopi av forsikringsbeviset.

Forsikrede har i det vesentlige anført at foretaket må avslutte forsikringen, med mindre foretaket kan sende i brev form at evt. utbetaling av denne livsforsikringen går til deres felles datter. Forsikrede er forsikret mot hennes vilje. Det står ingenting i forsikringsavtaleloven om at en livsforsikring skal gjelde til evig tid, også etter samlivsbrudd.

Menneskerettigheter ble tilføyd ved endringer i Grunnloven i 2014. Ifølge menneskerettighetene artikkel 3 har enhver rett til liv, frihet og personlig sikkerhet. Ved å inneha livsforsikring mot hennes vilje, har hun mistet sin personlige sikkerhet og frihet. Nå bor hun alene i enebolig med nedtrukne persiennner der huset er utstyrt med ringeklokke med kamera, og hun har alltid mobilen i nærheten som en sikkerhet. Forsikrede er ikke lenger sosial på kveldstid og har fått endret nattesøvnen fordi hennes trygghet er borte. Opphør av denne livsforsikringen vil endre livet tilbake til det normale igjen. Forsikrede anser ikke at sekretariatet innehar riktig kompetanse til å vurdere hvilke begrensninger av psykisk belastning denne livsforsikringen har i hennes hverdag.

Videre har forsikrede vist til fal. § 12-3 og at foretaket kan si opp eller endre livsforsikringen som er eldre enn to år dersom det avdekkes at opplysningsplikten er forsømt. Brudd på opplysningsplikten har skjedd i denne saken, da forsikrede fikk opplyst på telefon at livsforsikring forsikrede hadde på tidligere samboer ved adresseendring, ikke lenger var gyldig. Hennes del av

livsforsikringen på tidligere samboer ble derfor sagt opp. Det viser seg i ettertid at foretaket har feilinformert forsikrede.

Forsikringsforetaket har i det vesentlige anført at det ikke kan avslutte forsikringen. I forsikringsavtaleloven (fal.) § 10-2 er avtalens parter definert, og her skilles det mellom forsikringstaker som inngår forsikringsavtalen og står som eier av forsikringen, og forsikrede som risikoen knytter seg til. Disse kan være en og samme person, men vil også i mange tilfeller kunne være ulike personer. Den type krysstegning som samboerparet gjorde i 2005 var en alminnelig måte å sikre den gjenlevende part økonomisk, men også for å unngå arveavgift på begunstigelser frem til lovendring i 2014.

Normalt vil forsikringer på tidligere samboer eller ektefelle sies opp når samlivet opphører, men det er imidlertid kun forsikringstaker som har anledning til å si opp og endre livsforsikringen, jf. fal. § 12-3. Foretaket kan kun si opp eller endre en livsforsikring som er eldre enn to år dersom det avdekkes at opplysningsplikten svikaktig er forsømt. Det er ikke avdekket eller påberopt at slik forsømmelse har funnet sted i denne saken, og foretaket kan dermed ikke forhindre at forsikringen løper videre mot forsikredes vilje.

Foretaket kan heller ikke etterkomme ønsket om å bekrefte at en eventuell forsikringsutbetaling skal gå til deres felles datter. Foretaket har taushetsplikt rundt dagens avtaledetaljer, og forsikringstaker har dessuten mulighet til å oppnevne eventuelt nye begunstigelser så lenge han står som eier av forsikringen.

Når det gjelder anførselene om menneskerettighetene, har foretaket vist til at lovens bestemmelser er ufravikelige. Men fal. § 15-9 viser at den som etter avtalen har rett til forsikringsutbetalingen, mister retten helt eller delvis dersom denne blir dømt for en straffbar handling mot den forsikrede som medfører dødsfall. Erstatningsutbetaling ved dødsfall går i stedet til forsikredes etterlatte etter fal. § 15-1.

Finansklagenemnda Persons begrunnelse

Saken gjelder om et forsikringsforetak er forpliktet til å avslutte forsikringstakers livsforsikring etter ønske fra den forsikrede, eventuelt om forsikrede kan kreve at felles datter settes som begunstiget. Forsikringstaker er forsikredes tidligere samboer, og han tegnet en avtale om forsikring på forsikredes liv mens de enda var samboere.

Forsikrede er selv ikke part i forsikringsavtalen, og nemnda legger til grunn at verken forsikringsavtalelovens regler eller avtaleloven § 36 gir forsikrede adgang til å si opp en avtale hun selv ikke er part i. Nemnda anser det som helt på det rene at forsikrede har en rettslig interesse i å få en rettsavklaring.

Bestemmelsen i fal. § 12-3 første ledd fastsetter "[f]orsikringstakeren kan ved livsforsikring når som helst avbryte et løpende forsikringsforhold". Forsikringstakeren er i fal. § 10-2 bokstav a definert som den som inngår avtale om personforsikring med foretaket, se også nemndas avgjørelse 2024-188. Av bestemmelsene i fal. er det kun § 12-4 første ledd som gir foretaket en rett til å si opp forsikringen, og det er dersom det foreligger brudd på opplysningsplikten ved tegning av forsikring, jf. fal. § 13-3. Slik saken er opplyst, er dette ikke aktuelt.

Etter nemndas syn gir imidlertid bestemmelsen i NL 5-1-2 (Christian Den Femtis Norske Lov fra 1687) hjemmel for at forsikringsavtalen skal anses som ugyldig. Bestemmelsen i NL 5-1-2 lyder: "Alle Contracter som frivilligen giøris af dennem der ere Myndige, ..., som ikke er imod Loven, eller Ærbarhed, skulle holdis i alle deris Ord og Puncter". Etter NL 5-1-2 kan ikke avtaler som strider imot lov eller ærbarhet gjøres gjeldende. I dette tilfelle er det ikke et spørsmål om ulovlig

interesse, men et spørsmål om avtalen er mot ærbarhet. Det følger av forarbeidene at "NL 5-1-2 rammer ... avtaler som i seg selv er i strid med lov eller herskende ærbarhets- (moral-) oppfatninger. Som eksempel på avtaler som direkte kan være i strid med ærbarhet, nevnes ofte avtaler som sterkt innskrenker den personlige frihet", jf. NOU 1987:24, s. 112. I rettslitteraturen er det alminnelig enighet om at avtaler mot ærbarhet skal forstås som avtaler mot den til enhver tid gjeldende alminnelige samfunnsmoralen, og bestemmelsen kan anses som "en sikkerhetsventil i tilfeller hvor avtalefrihetens grenser utfordres", se Hilde Hauge, Ugyldighet ved formuesrettslige disposisjoner, Universitetsforlaget 2009, kapittel 8.3.4 med videre henvisninger.

Slik saken er opplyst for nemnda, er det helt på det rene at forsikrede ikke ønsker å være forsikret gjennom tidligere samboers avtale om forsikring på hennes liv. Derimot er det ikke dokumentert hvilken interesse den forsikredes tidligere samboer, altså forsikringstaker, har i å holde en slik forsikring. En vurdering etter NL 5-2-1 er av generell og abstrakt karakter (se Hauge kapittel 8.3), og for nemnda er det derfor ikke nødvendig å kjenne til forsikringstakers motiver.

Det spesielle med en forsikring som tegnes på andre personers liv, er at forsikringsavtalen innebærer en trepartsrelasjon, hvor kun forsikringstaker og forsikringsforetak er parter i avtalen; den forsikrede er selv ikke avtalepart, men forsikredes liv utgjør avtalens gjenstand. Videre er det tale om en forsikringsavtale som den forsikrede ikke selv nyter godt av; hun er ikke begunstiget. Som et prinsipielt utgangspunkt, må retten til selv å bestemme hvilke forsikringsavtaler en skal være omfattet av, sies å tillegge myndige personers avtalefrihet. Begrensninger i avtalefriheten krever særlig en særlig begrunnelse.

Det fremstår klart nok at lovgiveren gjennom forsikringsavtaleloven ikke har ment at enhver står fritt til å forsikre andre personers liv uten deres samtykke. En slik løsning ville innebære et element av spekulasjon i andres liv. Spekulasjon i andres liv, i form av en gevinst ved dennes død, er av lovgiveren ansett som støtende, og begrunner arvelovens forbud mot salg av ventet arv, jf. arveloven § 73.

Når forsikringsavtaleloven ikke gir forsikrede en rett til å si opp forsikring tegnet av en tredjepart på forsikredes liv, forstår nemnda det slik at lovgiveren ikke har ment å begrense den forsikredes rettigheter, men snarere at lovgiveren ikke har innsett forsikredes behov for å kunne si opp forsikringer som forsikrede ikke ønsker å være omfattet av. Foretaket har opplyst at normalt vil forsikringer på tidligere samboer eller ektefelle sies opp når samlivet opphører, og nemnda legger til grunn at problemstillingen derfor er lite praktisk. Til dette kommer at forsikringsavtalelovens normalordning er at en forsikringssum som forfaller ved forsikringstakers død, ikke tilfaller fraseparert eller fraskilt ektefelle, jf. fal. § 15-1. En liknende løsning finner vi i arveloven, hvor det gjelder en tolkningspresumpsjon om at dersom noen har innsatt ektefelle eller samboer som testamentsarving, så faller testasjonen bort dersom samlivet tok slutt før testator døde, jf. arveloven § 58 litra c. Nemnda anser lovreguleringene både i fal. og i arveloven som uttrykk for lovgiverens anerkjennelse av en alminnelig rettsoppfatning om at økonomiske disposisjoner til fordel for ektefeller og samboer, normalt skal anses bortfalt dersom samlivet tok slutt før tidligere ektefelle eller samboer døde. En løsning hvor en tidligere samboer eller ektefelle tillates å opprettholde en forsikring på tidligere ektefelles eller samboers liv mot den forsikredes egen vilje, kan derfor anses å bryte med denne alminnelige rettsoppfatningen.

I denne saken opplever forsikrede selv at forsikringsavtalen utgjør en stor belastning i egen hverdag, og nemnda understreker at både Grunnloven § 102 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 8 sikrer retten til privatliv. Det følger av rettspraksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen at privatliv skal forstås vidt, jf. bl.a. EMD-2002-302 Jehova's Witnesses of Moscow and others v. Russia, § 117. En løsning hvor

forsikrede må tåle at tidligere samboer holder en forsikring på hennes liv mot hennes egen vilje, med tilhørende personlige omkostninger, kan etter nemndas syn være i strid med forsikredes rett til privatliv.

Etter nemndas syn innskrenker gjeldende forsikringsavtale den forsikredes personlige frihet på en måte som støter an mot gjeldende moraloppfatninger på en måte som omfattes av NL 5-1-2. Nemnda anser avtalen som ugyldig. Forsikringstaker har rett på refusjon av premien fra det tidspunktet hvor forsikrede har henvendt seg til forsikringsselskapet for å få oppsagt forsikringsavtalen på hennes liv.

Avgjørelsen er enstemmig.

Finansklagenemnda Persons konklusjon

Forsikrede gis medhold.

Ved behandlingen deltok Birgitte Hagland (leder), Tonje Giertsen (bransjerepresentant), og Bodil Kristoffersen (forbrukerrepresentant).